

Regeringens proposition

1990/91:198

om vissa ändringar i aktiebolagslagen

Prop.
1990/91:198

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 6 juni 1991.

På regeringens vägnar

Odd Engström

Laila Freivalds

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås skärpningar av aktiebolagslagens regler om upprättande av kontrollbalansräkning i likvidationssituationer. Det föreslås vidare att en styrelseledamot eller verkställande direktör som har försummat sin skyldighet att inge årsredovisningshandlingar till Patent- och registreringsverket i vissa fall skall kunna bli personligen betalningsansvarig för förpliktelser som uppkommer för bolaget.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1992.

1. Förslag till

Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385)

Härigenom föreskrivs

att 11 kap. 3 § och 13 kap. 2 § aktiebolagslagen (1975:1385)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

3 §

Minst en månad före ordinarie bolagsstämma skall årsredovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret avlämnas till revisorerna.

Senast en månad efter det resultaträkningen och balansräkningen blivit fastställda, skall avskrift av årsredovisning och revisionsberättelse insändas till registreringsmyndigheten. På avskriften av årsredovisningen skall styrelseledamot eller verkställande direktör teckna bevis om att resultaträkning och balansräkning fastställts med uppgift om fastställsedagen. Beviset skall även innehålla uppgift om bolagsstämmans beslut beträffande bolagets vinst eller förlust.

Om avskrift av årsredovisning och revisionsberättelse inte, på sätt som anges i andra stycket, har insänts inom femton månader efter räkenskapsårets utgång, svarar styrelseledamöterna och verkställande direktören solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget.

En styrelseledamot eller verkställande direktör undgår dock ansvar, om han visar att underlåtenheten att insända årsredovisning och revisionsberättelse inte beror på försummelse av honom. Ansvar inträder inte för förpliktelser som uppkommer efter det att handlingarna har kommit in till registreringsmyndigheten.

¹ Lagen omtryckt 1982:739.

13 kap.

2 §²

Det åligger styrelsen att ofördröjligen upprätta en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Visar balansräkningen att *så är fallet*, skall styrelsen snarast möjligt till bolagsstämman hänskjuta fråga om bolaget skall träda i likvidation. Godkänns ej på bolagsstämman inom åtta månader efter hänskjutandet balansräkning avscende ställningen vid tiden för stämman som utvisar att det egna kapitalet uppgår till det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen, om ej bolagsstämman beslutar att bolaget skall träda i likvidation, hos rätten ansöka att bolaget försätts i likvidation. Sådan ansökan kan även göras av styrelseledamot, verkställande direktör, revisor eller aktieägare.

Det åligger styrelsen att ofördröjligen upprätta *och låta revisorerna granska* en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. *Samma skyldighet inträder om bolaget vid verkställighet enligt 4 kap. utsköningsbalken befunnits sakna utmätningsbara tillgångar*. Visar balansräkningen att *bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet*, skall styrelsen snarast möjligt till bolagsstämman hänskjuta fråga om bolaget skall träda i likvidation. Godkänns ej på bolagsstämman inom åtta månader efter hänskjutandet *en av revisorerna granskad* balansräkning avscende ställningen vid tiden för stämman som utvisar att det egna kapitalet uppgår till det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen, om ej bolagsstämman beslutar att bolaget skall träda i likvidation, hos rätten ansöka att bolaget försätts i likvidation. Sådan ansökan kan även göras av styrelseledamot, verkställande direktör, revisor eller aktieägare.

Görs ansökan enligt första stycket, förordnar rätten att bolaget skall träda i likvidation, om det ej under ärendets handläggning i tingsrätten styrks att balansräkning utvisande att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagsstämman.

Vid beräkning av det egna kapitalets storlek skall inom linjen tilläggas en post utvisande den ökning av tillgångarnas sammanlagda värde som skulle följa, om de redovisades till försäljningsvärdet med avdrag för försäljningskostnaderna. Beträffande sådana anläggningstillgångar som undergår fortlöpande värdeminskning gäller dock att de tas upp till anskaffningsvärdet minskat med erforderliga avskrivningar och nedskrivningar, om därigenom erhålls ett högre värde. Vidare skall vid beräkningen hänsyn inte tas till skuld på grund av statligt stöd för vilket återbetalningsskyldigheten är beroende av bolagets ekonomiska ställning, om stödet — för det fall att bolaget försätts i konkurs eller träder i likvidation — skall återbetalas först sedan övriga skulder till fullo betalats.

² Senaste lydelse 1987:1246.

Om styrelseledamöterna underlåter att fullgöra vad som åligger dem enligt första stycket, svarar de och andra som med vetskap om denna underlåtenhet handlar på bolagets vägnar solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget. En styrelseledamot undgår dock ansvar, om han visar att underlåtenheten inte beror på försummelse av honom. Solidariskt ansvar för de förpliktelser som uppkommer för bolaget inträder även för aktieägare som, när likvidationsplikt föreligger enligt första stycket *tredje* mening, med vetskap om likvidationsplikten deltar i beslut att fortsätta bolagets verksamhet. Ansvarighet enligt detta stycke gäller dock inte för förpliktelser som uppkommer sedan likvidationsfrågan har hänskjutits till rättens prövning eller sedan en balansräkning, som utvisar att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet, blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagsstämma.

Om styrelseledamöterna underlåter att fullgöra vad som åligger dem enligt första stycket, svarar de och andra som med vetskap om denna underlåtenhet handlar på bolagets vägnar solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget. En styrelseledamot undgår dock ansvar, om han visar att underlåtenheten inte beror på försummelse av honom. Solidariskt ansvar för de förpliktelser som uppkommer för bolaget inträder även för aktieägare som, när likvidationsplikt föreligger enligt första stycket *fjärde* mening, med vetskap om likvidationsplikten deltar i beslut att fortsätta bolagets verksamhet. Ansvarighet enligt detta stycke gäller dock inte för förpliktelser som uppkommer sedan likvidationsfrågan har hänskjutits till rättens prövning eller sedan en balansräkning, som utvisar att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet, blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagsstämma.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 6 juni 1991

Närvarande: statsrådet Engström, ordförande, och statsråden Engström, Hjelm-Wallén, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Freivalds, Wallström, Löow, Molin, Åsbrink

Föredragande: statsrådet Freivalds

Proposition om vissa ändringar i aktiebolagslagen

1 Inledning

I oktober 1984 tillkallades Betalningsansvarskommittén, Ju 84:09 (justitiekanslern Hans Stark, advokaten Göran Hellberg, riksdagsledamöterna Lars-Erik Lövdén, Karl Anders Petersson, Bengt-Ola Rytting och Bengt Harding Olson samt dåvarande kommunalrådet Joachim Ollén) med uppdrag att utreda frågor om betalningsansvar för skulder i aktiebolag och ekonomiska föreningar m.m. Kommittén avlämnade i december 1987 betänkandet Ansvarsgenombrott m.m. (SOU 1987:59).

Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena har gjorts i justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 87-3788).

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1*, dels kommitténs lagförslag som *bilaga 2* dels en förteckning över remissinstanserna som *bilaga 3*.

Under lagstiftningsärendets beredning har överläggningar hållits med företrädare för justitiedepartementen i Danmark, Finland och Norge.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 25 april 1991 att inhämta lagrådets yttrande över de lagförslag som utarbetats i ärendet. De till lagrådet remitterade lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Lagrådet har den 17 maj 1991 yttrat sig över lagförslagen. Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna överväganden

Aktiebolag och ekonomiska föreningar utgör rättssubjekt som är fristående från sina ägare respektive medlemmar. Utmärkande för aktiebolag och ekonomiska föreningar är att det inte föreligger något personligt betalningsansvar för bolagets eller föreningens skulder. I rättspraxis har det emeller-

tid förekommit att denna princip har åsidosatts — ansvarsgenombrott — i speciella fall då det har ansetts att den skulle leda till resultat som inte kan godtas. Rättsfallen är fåtaliga och rättsläget på området är oklart.

Betalningsansvarskommittén har föreslagit att det skall införas nya bestämmelser i aktiebolagslagen (1975:1385) och lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar som klargör under vilka närmare förutsättningar ansvarsgenombrott kan äga rum.

Kommitténs förslag har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Åtskilliga remissinstanser har ansett att det saknas behov av särskilda lagregler om ansvarsgenombrott samt att man med sådana lagregler riskerar att luckra upp principen om frihet från personligt betalningsansvar i aktiebolag och ekonomiska föreningar. Andra remissinstanser har dock ansett att det finns behov av klargörande regler om ansvarsgenombrott.

De rättsfall som finns om ansvarsgenombrott är fåtaliga och rättsläget i fråga om vilka förhållanden som kan grunda ansvarsgenombrott är oklart. Mot bakgrund av att oklarheten avser en av aktiebolagslagens grundprinciper är det enligt min mening av vikt att genom en precisering av förutsättningarna för ansvarsgenombrott underlätta en enhetlig rättstillämpning och öka graden av förutsebarhet. Ett lagfästade av ansvarsgenombrott är vidare ägnat att motverka missbruk av aktiebolagsformen. Det finns således starka skäl som talar för att det föreligger ett behov av att lagfästa och precisera förutsättningarna för ansvarsgenombrott. Vid en sådan lagreglering bör utgångspunkten vara att skapa kännedom om att principen om ansvarsfrihet under vissa förutsättningar kan åsidosättas samt att precisera de omständigheter som kan leda till denna rättsföljd.

I lagrådsremissen föreslog jag lagregler om ansvarsgenombrott vilka så gott som helt överensstämde med betalningsansvarskommitténs förslag. Förslaget innebar i korthet följande. Ansvarsgenombrott skall komma i fråga om en delägare eller annan med ett bestämmande inflytande över ett bolag har begagnat sitt inflytande över bolaget på ett gentemot borgenärerna otillbörligt sätt som orsakat att bolaget inte kan betala sina skulder. För att ett otillbörligt förfarande skall anses föreligga skall det alltid fordras att bolagets ekonomiska underlag har varit uppenbart otillräckligt i förhållande till verksamhetens art och omfattning samt till förutsebara risker. Underkapitaliseringen skall således vara en nödvändig men inte tillräcklig grund för ansvarsgenombrott. Vidare skall ansvarsgenombrott inte kunna inträda för förpliktelse på grund av avtal med en borgenär om den som ansvarsgenombrott annars skulle kunna göras gällande mot har gjort vad som skäligen ankommit för att upplysa borgenären om bolagets ekonomiska ställning eller borgenären ändå känt till dessa förhållanden. För att en talan om ansvarsgenombrott skall kunna väckas förutsätts dessutom att bolaget är försatt i konkurs.

Lagrådet har i sitt yttrande över förslaget till bestämmelser om ansvarsgenombrott i aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar ansett att förslaget inte bör genomföras. Lagrådet anser att en lagreglering bör föregås av en fördjupad utredning om vilka företeelser som bör träffas av en lagreglering och hur rekvisiten för ansvarsgenombrott bör utformas.

Lagrådet har anfört att mitt förslag till regler om ansvarsgenombrott

avser ett betydligt vidare fält än det som omfattas av rättspraxis. Lagrådet har inte närmare preciserat vad lagrådet avser med det. Möjligen menar lagrådet att rättspraxis i huvudsak avser ansvarsgenombrott i koncernförhållanden och i vart fall endast omfattar fall då ansvarsgenombrottet träffat delägare. Enligt min mening är en sådan ståndpunkt inte riktig. Ansvarsgenombrott har nämligen i rättspraxis träffat också andra än delägare och har även förekommit i situationer där det inte har förelegat något koncernförhållande.

Lagrådet har i sitt yttrande vidare anfört att två av de rekvisit som har ställts upp i mitt förslag för ansvarsgenombrott är vaga och leder till rättsosäkerhet. Detta gäller rekvisiten om att en delägare eller annan har begagnat sitt inflytande på ett "otillbörligt" sätt samt om att bolagets ekonomiska underlag har varit "uppenbart" otillräckligt i förhållande till verksamhetens art och omfattning samt förutsebara risker. Jag anser emellertid att en bedömning av dessa rekvisit inte kan ske isolerat utan måste ske sammantaget med de övriga rekvisit som fordras för att konstituera ett ansvarsgenombrott. Det är enligt förslaget inte tillräckligt att det har förekommit ett otillbörligt beteende eller att ett bolag har varit uppenbart underkapitaliserat för att ett ansvarsgenombrott skall kunna ske. Som jag har betonat i lagrådsremissen fordras att båda dessa rekvisit är uppfyllda samt att det otillbörliga förfarandet har förorsakat bolagets betalningsoförmåga. Jag vill i detta sammanhang även crinra om att rekvisitet "otillbörligt" förekommer i annan civilrättslig lagstiftning samt i konkurslagens återvinningsregler. Förslaget om ansvarsgenombrott uppvisar likheter med återvinningsförfarandet även på så sätt att konkurs är en förutsättning för att reglerna skall kunna tillämpas.

Mot bakgrund av det nu anförda har jag svårt att instämna i lagrådets slutsats att det finns en risk att den föreslagna lagstiftningen innebär ett nytt osäkerhetsmoment i all näringsverksamhet som sker i aktiebolagsform. Med hänsyn till lagrådets inställning är jag emellertid inte beredd att nu föreslå regler om ansvarsgenombrott. Dessa frågor bör i stället utredas vidare i syfte att om möjligt precisera rekvisiten ytterligare. Den rättspraxis som jag har omnämnt tidigare innebär att det knappast är någon allvarlig nackdel att det dröjer ytterligare någon tid innan lagreglering om ansvarsgenombrott kan införas. Enligt min mening bör uppgiften att utreda frågan vidare anförtros åt aktiebolagskommittén (Ju 1990:08). Jag avser att inom kort ta upp frågan om tilläggsdirektiv om detta till den kommittén.

Betalningsansvarskommittén har i sitt betänkande föreslagit också vissa andra ändringar i aktiebolagslagen. Dessa förslag rör frågor om revisorsgranskning av s.k. kontrollbalansräkning, om konsekvenserna av att ett aktiebolag har befunnits sakna utmätningsbar egendom och om underlåtenhet att sända in årsredovisning till Patent- och registreringsverket. Förslagen har i allmänhet tillstyrkts av remissinstanserna och har inte föranlett någon erinran från lagrådets sida. Förslagen bör enligt min mening läggas till grund för lagstiftning.

Slutligen har kommittén behandlat frågor om juridiska personer som delägare i handelsbolag samt om åtgärder mot bulvanskap. Kommitténs

ställningstaganden i dessa frågor, som inte innefattar förslag till ändrad lagstiftning, har allmänt godtagits av remissinstanserna och även jag ansluter mig till dem.

- I det följande avser jag att närmare behandla frågorna om
- revisorsgranskning av kontrollbalansräkning i avsnitt 2.2,
 - skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning efter resultatflöst utmätningförsök i avsnitt 2.3,
 - skärpta regler beträffande underlåtenhet att inge årsredovisning i avsnitt 2.4,
 - juridiska personer som delägare i handelsbolag i avsnitt 2.5,
 - åtgärder mot bulvanskap i avsnitt 2.6, samt
 - ikraftträdande m.m. i avsnitt 2.7.

Mina kommentarer till de enskilda lagbestämmelserna återfinns i specialmotiveringen (avsnitt 4).

2.2 Revisorsgranskning av kontrollbalansräkning

Mitt förslag: En kontrollbalansräkning skall vara granskad av revisor.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 142 ff).

Remissinstanserna: Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Enligt 13 kap. 2 § aktiebolagslagen har ett aktiebolags styrelse skyldighet att ofördröjligen upprätta en särskild balansräkning – en s.k. kontrollbalansräkning – så snart det finns skäl att anta att mer än halva aktiekapitalet har förbrukats. Om denna skyldighet försummas, blir styrelseledamöterna personligen ansvariga för bolagets därefter uppkommande förbindelser. Personligt betalningsansvar kan i vissa fall också inträda, om styrelsen beslutar att fortsätta verksamheten trots att kontrollbalansräkningen visar att mer än halva aktiekapitalet har gått förlorat. Om kontrollbalansräkningen däremot skulle utvisa att minst halva aktiekapitalet finns i behåll, får verksamheten drivas vidare utan att styrelseledamöterna riskerar att bli personligen ansvariga.

Det finns ingen regel i aktiebolagslagen som föreskriver att en kontrollbalansräkning i dessa fall skall granskas av revisor. Detta är enligt min mening en brist i regelsystemet med hänsyn till att en kontrollbalansräkning, som utvisar att minst halva aktiekapitalet finns i behåll, är en förutsättning för att inte likvidationsskyldighet och personligt betalningsansvar skall inträda. En mindre nogräknad bolagsstyrelse ges därmed möjlighet att på olika sätt fuska med kontrollbalansräkningen, exempelvis genom att tillämpa oriktiga värderingsregler eller rent av genom att upprätta den först i efterhand och förse den med en tidigare datumangivelse.

På grund av vad jag nu har anfört anser jag att det bör införas en skyldighet att låta revisor granska kontrollbalansräkningen. Denna skyldighet bör ingå bland dem som styrelseledamöterna måste iaktta för att de skall kunna undgå likvidationsskyldighet och personligt betalningsansvar.

Mitt förslag: Ett resultatlöst utmätningsförsök skall medföra skyldighet för bolagets styrelse att genast upprätta kontrollbalansräkning enligt 13 kap. 2 § aktiebolagslagen.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt (se betänkandet s. 146 ff).

Remissinstanserna: Remissinstanserna har tillstyrkt kommitténs förslag eller lämnat det utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Som jag har redovisat i föregående avsnitt innehåller 13 kap. 2 § aktiebolagslagen regler som tar sikte på situationen då det kan antas att ett aktiebolag har förbrukat mer än hälften av det registrerade aktiekapitalet. Regleringen innebär att styrelseledamöterna kan bli skyldiga att avveckla bolaget samt att de annars kan bli personligen betalningsansvariga för bolagets därefter uppkommande förbindelser. Regleringens effektivitet begränsas emellertid bl.a. av att det ofta är svårt att i efterhand fastställa vid vilken tidpunkt det fanns skäl att anta att aktiekapitalet var förbrukat till mer än hälften. Antalet fall där styrelseledamot blivit personligen betalningsansvarig för bolagets förbindelser på grund av att regeln om upprättande av kontrollbalansräkning inte följts är också anmärkningsvärt litet.

Ett förhållande som tyder på att ett bolag har förbrukat en stor del av sitt aktiekapital är att bolaget saknar utmätningsbara tillgångar. I praktiken föreligger med den nuvarande regleringen goda möjligheter att efter ett misslyckat utmätningsförsök påföljdsfritt kunna fortsätta verksamheten och underlåta att upprätta kontrollbalansräkning. Skälet till det är att det är svårt att motbevisa ett påstående om att det inte fanns skäl att anta att hälften av aktiekapitalet förbrukats. För att motverka denna olägenhet med den nuvarande regleringen förordar jag att ett resultatlöst utmätningsförsök skall utlösa en skyldighet för styrelseledamöterna att genast upprätta en kontrollbalansräkning. Om styrelseledamöterna underlåter att göra det, bör regelsystemet i 13 kap. 2 § aktiebolagslagen bli tillämpligt. Genom en sådan ordning åstadkommes att bolagsstyrelsen genast efter det att det dokumenterats att bolaget saknar utmätningsbara tillgångar ställs inför valet att antingen upprätta en kontrollbalansräkning – som enligt vad jag tidigare föreslagit skall revisorsgranskas – som ett första led i ett eventuellt likvidationsförfarande eller fortsätta verksamheten under personligt ansvar för styrelseledamöterna.

Mitt förslag: Om verkställande direktören och styrelseledamöterna underlåter att inom femton månader från räkenskapsårets utgång inge årsredovisning och revisionsberättelse till Patent- och registreringsverket, skall de drabbas av ett personligt ansvar för bolagets därefter uppkommande förpliktelser. Något betalningsansvar drabbar dock inte den som visar att underlåtenheten inte beror på försummelse av honom.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt (se betänkandet s. 148 ff).

Remissinstanserna: Det stora flertalet av remissinstanserna har tillstyrkt kommitténs förslag eller lämnat det utan erinran. Tre remissinstanser avstyrker förslaget med motiveringen att det är alltför ingripande. Några remissinstanser, däribland de inom exekutionsväsendet, har ansett att tidsfristen bör vara kortare. Ett par remissinstanser har framfört att regeln bör kompletteras med en möjlighet för styrelseledamot att befria sig från ansvar genom att visa att underlåtenheten inte beror på försummelse av honom.

Skälen för mitt förslag: I aktiebolagslagen finns regler om upprättande och offentliggörande av årsredovisning och revisionshandlingar. Syftet med dessa regler är i första hand att bolagets intressenter skall kunna få upplysningar som är av betydelse för bedömningen av bolagets ekonomiska förhållanden och utvecklingsmöjligheter. Denna skyldighet att öppet redovisa sina ekonomiska förhållanden utgör ett elementärt villkor för förmånen att få bedriva verksamhet i aktiebolagsform utan något personligt betalningsansvar.

En genomgång som kommittén har gjort visar att det är alltför vanligt att aktiebolag försummar sina skyldigheter att inge årsredovisning och revisionsberättelse till Patent- och registreringsverket. Av detta måste man dra slutsatsen att det nuvarande regelsystemet inte är effektivt när det gäller syftet att förmå bolagen att i rätt tid upprätta och offentliggöra sin årsredovisning (jfr bet. 1989/90:LU33).

Med hänsyn till den betydelse som en öppen redovisning av ett bolags ekonomiska förhållanden har för aktieägare, affärskontrahenter, arbetstare, borgenärer och det allmänna är det viktigt att bolagen efterkommer sina skyldigheter i detta avseende. Skärpta regler mot underlåtenhet att i rätt tid inge årsredovisning måste emellertid vara enkla att tillämpa samtidigt som de inte får leda till ökad byråkrati. Det är också väsentligt att reglerna får effekt särskilt i de fall där underlåtenheten har sin grund i att bolaget inte vill avslöja sin ekonomiska ställning därför att denna är sådan att bolagets förmåga att betala uppkommande skulder kan ifrågasättas. För att uppnå dessa syften bör reglerna om skyldighet att inge årsredovisning till Patent- och registreringsverket kompletteras med en bestämmelse som innebär att de personer som har till uppgift att se till att redovisningsre-

glerna iakttas, dvs. verkställande direktör och styrelseledamöter, får vidkännas ett personligt ansvar för de förpliktelser som bolaget ådrar sig efter det att försummelsen har varat under en viss tid. Bestämmelsen bör dock, efter förebild i 13 kap. 2 § aktiebolagslagen i dess lydelse efter den 1 januari 1988, utformas så att styrelseledamot eller verkställande direktör undgår ett sådant personligt betalningsansvar, om han kan visa att underlåtenhet att insända redovisningshandlingarna inte beror på försummelse från hans sida.

Skyldighet att inge årsredovisning uppkommer allra senast nio månader från räkenskapsårets utgång. Kommitténs förslag innebär att ett ytterligare dröjsmål om sex månader bör leda till ett personligt betalningsansvar för de förpliktelser som uppkommer därefter. Några remissinstanser har menat att det personliga betalningsansvaret bör kunna inträda efter ett kortare dröjsmål än som föreslagits av kommittén. Jag har för egen del en viss förståelse för den uppfattningen. Den tidsrymd som kommittén har föreslagit ger onekligen ett generöst utrymme för tillfälliga förseningar som t.ex. beror på tillfällig arbetsanhopning eller sjukdom. Detta gäller inte minst med tanke på att betalningsansvaret inte skall drabba den som kan visa att han inte har varit försumlig.

Emellertid bör man beakta att det här är fråga om en ny sanktion som i vissa fall kan bli ganska sträng. Jag har därför stannat för att följa kommitténs förslag i denna del. Jag vill dock samtidigt framhålla att jag avser att noga följa utvecklingen samt att jag inte är främmande för tanken att senare vid behov föreslå en i detta avseende skärpt regel. Vad som i så fall också kan förtjäna att övervägas är om en något mindre ingripande sanktion skulle kunna införas i fråga om försummelser som har varat under kortare tid än sex månader.

Sammanfattningsvis föreslår jag att den nu aktuella tidsfristen bestäms till femton månader efter räkenskapsårets utgång.

2.5 Juridiska personer som delägare i handelsbolag

Min bedömning: Regler om förbud för juridiska personer att vara delägare i handelsbolag bör för närvarande inte införas.

Kommitténs bedömning: Överensstämmer med min (se betänkandet s.155 ff).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser instämmer i kommitténs bedömning.

Bakgrund: I handelsbolag svarar delägarna personligen för bolagets förpliktelser. Det finns emellertid, med ett undantag som här saknar intresse, inget som hindrar att delägarna utgörs av juridiska personer utan personligt betalningsansvar. Detta kan synas motsägelsefullt och innebär att den finansiella grunden för ett handelsbolags verksamhet kan vara svag. Det har därför ifrågasatts om det bör vara tillåtet för exempelvis två aktiebolag att ensamma vara delägare i ett handelsbolag eller för ett

aktiebolag att vara den enda fullt ansvarige bolagsmannen i ett kommanditbolag. Också skattemässiga skäl har åberopats för att man bör inskränka framförallt aktiebolagens möjligheter att driva verksamhet i handelsbolagsform.

Skälen för min bedömning: Enligt min mening finns det flera skäl som talar mot att inskränka juridiska personers möjligheter att vara delägare i handelsbolag. För att bibehålla den nuvarande ordningen talar framför allt att det finns företagsmässigt betingade, legitima behov för juridiska personer att kunna samverka i handelsbolagsform med andra juridiska personer eller med fysiska personer. Från borgenärsskyddssynpunkt finns det inte heller skäl att förhindra juridiska personer att ingå som bolagsmän i handelsbolag eller att i annan utsträckning än vad som är tillåtet vara komplementär i kommanditbolag.

De skäl som åberopats mot att tillåta juridisk person som delägare i handelsbolag är främst skatterättsliga och inte civilrättsliga. Eventuella problem bör därför i första hand lösas inom skatterätten. Jag kan i detta sammanhang erinra om att bl.a. beskattningen av handelsbolag är föremål för utredning av en av regeringen i december 1990 särskilt tillkallad utredare (Dir. 1990:82). Mot denna bakgrund anser jag att det för närvarande saknas skäl att begränsa juridiska personers möjlighet att ingå som bolagsmän i handelsbolag utöver vad som följer av den nuvarande regleringen.

2.6 Åtgärder mot bulvanskap

Min bedömning: Någon generell lagstiftning avseende bevisvärigheter vid bulvanskap och ekonomiskt ansvar för huvudmannen i bulvansituationer bör inte införas.

Kommitténs bedömning: Överensstämmer med min bedömning (se betänkandet s. 207 ff).

Remissinstanserna: Flertalet av remissinstanserna delar kommitténs bedömning. Ett par remissinstanser menar dock att lagstiftningsåtgärder mot bulvanskap bör vidtas.

Bakgrund: Eko-kommissionen lade år 1983 fram förslag till generella bestämmelser om bulvanförhållanden (se SOU 1983:46). Förslaget innefattade såväl regler om huvudmannens ekonomiska ansvar i fråga om förpliktelser som bulvanen ådragit sig som bestämmelser mot kringgående av krav på förvärvstillstånd genom utnyttjande av bulvan. Förslaget blev starkt kritiserat under remissbehandlingen. Kritiken tog framför allt sikte på att kommissionen enligt kritikernas uppfattning inte hade lyckats med att på ett från rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande sätt från lagens tillämpningsområde avgränsa sådana bulvanförhållanden som inte kan anses illojala. Denna kritik gällde inte minst reglerna om huvudmannens ekonomiska ansvar för bulvanens förpliktelser.

Till följd av de invändningar som restes mot eko-kommissionens förslag

rörande bulvanförhållanden blev förslaget inte genomfört. Regeringen lade emellertid fram ett av riksdagen sedermera antaget förslag till lag om vissa bulvanförhållanden (prop. 1984/85:111, LU25, rskr. 250). Lagen, som trädde i kraft den 1 juli 1985 (SFS 1985:277), gäller kringgående av hinder mot att förvärva eller behålla viss egendom eller rättighet. Bestämmelserna i lagen har emellertid inte generell giltighet utan är tillämpliga endast på förvärvshinder som uppställs i ett antal i bulvanlagen uppräknade andra lagar.

Betalningsansvarskommittén har haft till uppgift att ytterligare överväga huruvida generella bestämmelser bör införas om ekonomiskt ansvar för huvudmannen avseende bulvanens förpliktelser. Kommittén har också haft till uppgift att överväga andra åtgärder för att komma till rätta med de missförhållanden som bulvanskap kan ge upphov till. Kommittén skulle därvid särskilt uppmärksamma de problem som är förenade med svårigheterna att bevisa att det föreligger ett bulvanförhållande.

Skälen för min bedömning: Kommittén har i sitt betänkande gjort en grundlig redovisning av de rättsfrågor och problem som har samband med bulvanskap. Av redovisningen framgår att det möter betydande svårigheter från rättssäkerhetssynpunkt att ange gränsen mellan illojala bulvanförhållanden där ett betalningsansvar för huvudmannen ter sig påkallat och andra situationer där borgenären bör hänvisas att hålla sig till mellanmannen. Någon tillfredsställande lösning på detta problem har inte kunnat åstadkommas. Mot denna bakgrund och då mitt förslag till lagbestämmelser om ansvarsgenombrott är ägnat att leda till att huvudmannen i vissa praktiskt betydelsefulla fall kan göras ansvarig för bulvanens förpliktelser – något som jag återkommer till i specialmotiveringen, se avsnitt 4.1 – föreligger det enligt min mening inte skäl att nu införa någon generell lagstiftning i fråga om ekonomiskt ansvar för huvudmannen i bulvanförhållanden.

På samma sätt anser jag att kommittén har visat att det inte är ändamålsenligt att lösa frågan om bevisvärigheter vid bulvanskap genom en generell lagstiftning som är skild från det sakliga innehållet i och det bakomliggande syftet med bulvanbestämmelserna i varje särskilt fall. Med hänsyn härtill bör något förslag till generella bevisregler i fråga om bulvanskap inte läggas fram.

2.7 Ikraftträdande m.m.

Den nya lagstiftningen bör träda i kraft den 1 januari 1992. Några särskilda övergångsbestämmelser erfordras inte.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385).

Lagrådet har granskat lagförslaget.

4 Specialmotivering förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

11 kap.

3 §

Minst en månad före ordinarie bolagsstämma skall årsredovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret avlämnas till revisorerna.

Senast en månad efter det resultaträkningen och balansräkningen blivit fastställda, skall avskrift av årsredovisning och revisionsberättelse insändas till registreringsmyndigheten. På avskriften av årsredovisningen skall styrelseledamot eller verkställande direktör teckna bevis om att resultaträkning och balansräkning fastställts med uppgift om fastställsedagen. Beviset skall även innehålla uppgift om bolagsstämmans beslut beträffande bolagets vinst eller förlust.

Om avskrift av årsredovisning och revisionsberättelse inte, på sätt som anges i andra stycket, har insänts inom femton månader efter räkenskapsårets utgång, svarar styrelseledamöterna och verkställande direktören solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget. En styrelseledamot eller verkställande direktör undgår dock ansvar, om han visar att underlåtenheten att insända årsredovisning och revisionsberättelse inte beror på försummelse av honom. Ansvar inträder inte för förpliktelser som uppkommer efter det att handlingarna har kommit in till registreringsmyndigheten.

Tredje stycket är nytt och anger att underlåtenhet att enligt paragrafens andra stycke inge årsredovisning och revisionsberättelse i vissa kvalificerade fall medför ett personligt ansvar för bolagets förpliktelser.

Förutsättningen för att ett personligt ansvar skall inträda är att mer än femton månader har förflutit efter ett räkenskapsårs utgång utan att årsredovisningshandlingarna har sänts in till Patent- och registreringsverket. De personer mot vilka det personliga ansvaret kan göras gällande är bolagets verkställande direktör och dess styrelseledamöter. Personkretsen är alltså densamma som enligt 19 kap. 2 § aktiebolagslagen kan föreläggas vid vite att inge de aktuella handlingarna.

Det personliga ansvaret avser endast förpliktelser som uppkommer efter utgången av femtonmånaderstiden. Ansvaret enligt förevarande bestämmelser omfattar alltså inte förpliktelser som har uppkommit före den tidpunkten. Något ansvar uppkommer inte heller för förpliktelser som bolaget ådrar sig efter det att de ifrågavarande handlingarna har ingivits. Till skillnad från skadeståndsskyldigheten enligt reglerna i lagens 15 kap. uppkommer ansvaret vare sig borgenärerna lider skada eller ej till följd av underlåtenheten.

På samma sätt som gäller i fråga om personligt ansvar enligt 13 kap. 2 § fjärde stycket kommer dock ansvar i fråga endast då styrelseledamot eller verkställande direktör har gjort sig skyldig till försummelse. Med försummelse avses att styrelseledamoten eller verkställande direktören uppsåtligen eller av oaktamhet underlåtit att fullföra vad som åligger honom eller henne enligt bestämmelsen. Det åligger såväl styrelseledamöterna som den verkställande direktören att verka för att de åtgärder som föreskrivits

vidtas. Exempel då något betalningsansvar inte bör komma i fråga är att en styrelseledamot eller verkställande direktör felaktigt har informerats om att redovisningshandlingarna insänts till Patent- och registreringsverket eller att någon på grund av allvarlig sjukdom eller på grund av något liknande hinder inte kunnat uppfylla sina åligganden. Ansvar har efter förebild i 13 kap. 2 § fjärde stycket utformats som ett s.k. presumtionsansvar, vilket innebär att en styrelseledamot går fri från ansvar enligt paragrafen endast om han kan visa att underlåtenheten att fullgöra vad som åligger ledamoten enligt andra stycket inte har berott på egen försumlighet. Detta innebär att bevisvårigheter i frågan om styrelseledamot eller verkställande direktör iakttagit den grad av omsorg som rimligen kan begäras går ut över denne.

13 kap.

2 §

Det åligger styrelsen att ofördröjligen upprätta *och låta revisorerna granska* en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. *Samma skyldighet inträder om bolaget vid verkställighet enligt 4 kap. utökningsbalken befunnits sakna umätningsbara tillgångar.* Visar balansräkningen att *bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet* skall styrelsen snarast möjligt till bolagsstämma hänskjuta fråga om bolaget skall träda i likvidation. Godkänns ej på bolagsstämma inom åtta månader efter hänskjutandet *en av revisorerna granskad* balansräkning avseende ställningen vid tiden för stämman som utvisar att det egna kapitalet uppgår till det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen, om ej bolagsstämman beslutar att bolaget skall träda i likvidation, hos rätten ansöka att bolaget försätts i likvidation. Sådan ansökan kan även göras av styrelseledamot, verkställande direktör, revisor eller aktieägare.

Görs ansökan enligt första stycket, förordnar rätten att bolaget skall träda i likvidation, om det ej under ärendets handläggning i tingsrätten styrks att balansräkning utvisande att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagsstämma.

Vid beräkning av det egna kapitalet storlek skall inom linjen tilläggas en post utvisande den ökning av tillgångarnas sammanlagda värde som skulle följa, om de redovisades till försäljningsvärdet med avdrag för försäljningskostnaderna. Beträffande sådana anläggningstillgångar som undergår fortlöpande värdeminskning gäller dock att de tas upp till anskaffningsvärdet minskat med erforderliga avskrivningar och nedskrivningar, om därigenom erhålls ett högre värde. Vidare skall vid beräkningen hänsyn inte tas till skuld på grund av statligt stöd för vilket återbetalningsskyldigheten är beroende av bolagets ekonomiska sfällning, om stödet — för det fall att bolaget försätts i konkurs eller träder i likvidation — skall återbetalas först sedan övriga skulder till fullo betalats.

Om styrelseledamöterna underlåter att fullgöra vad som åligger dem enligt första stycket, svarar de och andra som med vetskap om denna underlåtenhet handlar på bolagets vägnar solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget. En styrelseledamot undgår dock ansvar, om han visar att underlåtenheten inte beror på försummelse av honom. Solidariskt ansvar för de förpliktelser som uppkommer för bolaget inträder

även för aktieägare som, när likvidationsplikt föreligger enligt första stycket *fjärde* meningen, med vetskap om likvidationsplikten deltar i beslut att fortsätta bolagets verksamhet. Ansvarighet enligt detta stycke gäller dock inte för förpliktelser som uppkommer sedan likvidationsfrågan har hänskjutits till rättens prövning eller sedan en balansräkning, som utvisar att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet, blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagstämman.

Ändringen i förevarande paragraf innebär att *revisorernas granskning av kontrollbalansräkningen görs obligatorisk*. Detta gäller beträffande såväl den kontrollbalansräkning som skall upprättas ofördröjligen så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet (och alltid då bolaget vid utmätningsförsök befunnits sakna utmätningsbar egendom, se nedan) som den kontrollbalansräkning som skall underställas bolagsstämman inom åtta månader från det att likvidationsfrågan hänskjutits till stämman.

Om styrelsen har upprättat kontrollbalansräkning när detta varit erforderligt men inte låtit revisorerna granska den, har styrelsens ledamöter, i enlighet med vad som sägs i paragrafens fjärde stycke, underlåtit att fullgöra vad som åligger dem enligt första stycket. Frågan om styrelseledamöternas personliga ansvar för bolagets uppkommande förbindelser blir i sådant fall att bedöma på samma sätt som om någon kontrollbalansräkning över huvud taget inte har upprättats.

Det förhållandet att revisorerna måste granska kontrollbalansräkningen innebär inte att revisorerna också åläggs ansvar för att upprätta den. Den skyldigheten åvilar enbart styrelsen. Revisorernas uppgift blir att granska den kontrollbalansräkning som styrelsen lägger fram samt att avge yttrande över den i lämplig form.

Paragrafen ändras vidare så att ett *resultatlöst utmätningsförsök* hos ett aktiebolag likställs med att det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Om bolaget vid utmätningsförsök befinnes sakna utmätningsbar egendom, åligger det alltså styrelsen att ofördröjligen upprätta en kontrollbalansräkning vid äventyr som anges i paragrafens fjärde stycke. Genom att i bestämmelsen ange vid "verkställighet enligt 4 kap. utsökningsbalken" omfattas både den situationen där utmätningsförrättning skett och när gäldenären utan sådan förrättning har befunnits sakna utmätningsbara tillgångar till betalning av utmätningsfordran.

Om kontrollbalansräkning har upprättats och frågan om bolaget skall träda i likvidation har hänskjutits till bolagsstämman, inträder naturligtvis inte någon skyldighet att ånyo upprätta kontrollbalansräkning för det fall att ytterligare resultatlösa utmätningsförsök görs under tiden fram till bolagsstämman.

Ikraftträdande

Den nya lagstiftningen avses träda i kraft den 1 januari 1992. Något behov av särskilda övergångsbestämmelser har inte ansetts föreligga.

5 Hemställan

Prop. 1990/91:198

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta lagförslaget.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

Betänkandet består av tre huvuddelar. I del I behandlas frågor om personligt betalningsansvar i vissa fall för aktiebolags och ekonomiska föreningsars skulder, s.k. ansvarsgenombrott. Kommittén föreslår att regler härom införes i aktiebolagslagen, i lagen om ekonomiska föreningar och i förmänsrättslagen. Betänkandet innehåller i denna del också förslag till ändrade regler i aktiebolagslagen om skyldighet att låta revisor granska kontrollbalansräkning, om skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning då ett aktiebolag befunnits sakna utmätningsbara tillgångar samt om personligt ansvar vid underlåtenhet att insända årsredovisningshandlingar till patent- och registreringsverket. Del II i betänkandet innehåller överväganden rörande juridiska personers delägarskap i handelsbolag. I del III behandlas frågor om bulvanskap. I delarna II och III avstår kommittén från att lägga fram förslag till lagändringar.

I Förslag till regler om ansvarsgenombrott

Aktiebolag och ekonomiska föreningar är från sina ägare och medlemmar fristående rättssubjekt. Som ett grundstadgande i aktiebolagslagen är inskrivet att delägarna inte har något personligt ansvar för bolagets förpliktelser. (En regel av samma innebörd finns i föreningslagen; vad som i det följande sägs om ansvar för aktiebolags skulder har motsvarande tillämpning vad gäller ekonomiska föreningar.) Ett aktiebolags borgenärer är alltså hänvisade till att söka få betalning för sina fordringar ur bolagets tillgångar och de kan inte vända sig mot aktieägarna personligen vare sig dessa är fysiska eller juridiska personer.

Till skydd för borgenärernas intressen innehåller aktiebolagslagen ett regelsystem som är avsett att ge garantier för att en bolagsförmögenhet uppkommer vid bolagets bildande och att denna förmögenhet sedan vidmakthålles under bolagets verksamhet. Borgenärernas intressen tillgodoses också av regler om ansvar för annan än bolaget i vissa bestämda situationer. Enligt 13 kap. 2 § ABL blir styrelsens ledamöter personligen ansvariga för bolagets uppkommande förpliktelser om de försummar att vidta åtgärder som är föreskrivna i fall då det finns anledning befara att bolaget förlorat viss del av aktiekapitalet. Aktiebolagslagen innehåller vidare bestämmelser om skadeståndsansvar för bland andra styrelseledamöter och aktieägare gentemot bolaget och dess borgenärer. För bolagets obetalda skatter kan den som företräder bolaget bli personligen ansvarig enligt särskilda författningar. Härjämte finns bestämmelser om skyldighet att återbära från bolaget olovligt utdelad vinst. För borgenärernas säkerhet har också reglerna om återvinning i konkurs betydelse.

De lagreglerade fallen av personligt betalningsansvar för bolagets skulder kan sägas ha karaktär av påföljd för bolagsfunktionärer och i fall andra då de försummat sina skyldigheter i olika avseenden eller då överträdelse skett av vissa bestämda regler. Tillämpningen av dessa bestämmelser behöver inte uppfattas som något åsidosättande av principen om aktieä-

garnas frihet från personligt ansvar för bolagets förpliktelser. Någon generell inriktad lagregel med denna innebörd finns inte. I rättspraxis har däremot ett sådant åsidosättande – ansvarsgenombrott – förekommit i några fall, i vilka ett fasthållande av principen om aktieägarnas ansvarsfrihet ansetts leda till ett icke godtagbart resultat. Ansvarsgenombrott är alltså inte någon helt okänd företeelse inom rättstillämpningen. Avgörandena är emellertid fåtaliga och rättsläget i fråga om vilka förhållanden som skall föreligga för att ansvarsgenombrott skall kunna ske måste betecknas som oklart.

Kommittén anser att det bör ske ett klagörande i lag av att ansvarsgenombrott under särskilda omständigheter kan inträffa samt att det också behövs en precisering av vilka omständigheter som i sådana fall måste vara uppfyllda. Detta skulle väsentligt underlätta en enhetlig rättstillämpning och skapa en högre grad av förutsebarhet. Ett lagfästade av möjligheten till ansvarsgenombrott bör dessutom få en preventiv effekt därigenom att aktieägare och bolagsledning kan komma att iaktta större återhållsamhet när det gäller åtgärder som är till skada för borgenärerna. Detta är ett icke oviktigt skäl för en reglering i lag.

Sakliga förutsättningar för ansvarsgenombrott

Kommittén har inte ansett sig böra lägga fram förslag till regler om ansvarsgenombrott som skulle innebära genomgripande förändringar i gällande rätt. Ett riktmärke för kommitténs arbete har varit att principen om aktieägarnas personliga ansvarsfrihet även i fortsättningen skall ha giltighet men att denna princip skall få genombrytas i vissa särskilt kvalificerade fall av åsidosättande av bolagsborgenärernas intressen.

Vid bestämmandet av de sakliga förutsättningarna för ansvarsgenombrott i en regel av nu angiven innebörd avstår kommittén från att i lagtext söka i detalj beskriva alla tänkbara förfaranden som bör föranleda ansvarsgenombrott. Kommittén har funnit att de svårigheter detta skulle föra med sig är av den arten att de inte kan övervinnas. I stället föreslår kommittén en generellt verkande regel som anger att ansvarsgenombrott kan ske om en aktieägare begagnat sitt inflytande över bolaget på ett gentemot borgenärerna otillbörligt sätt. Regeln kompletteras med en bestämmelse om att ansvar inte skall inträda i annat fall än då bolagets ekonomiska underlag varit uppenbart otillräckligt i förhållande till verksamhetens art och omfattning samt till förutsebara risker.

I kommitténs lagförslag är underkapitalisering en nödvändig men inte tillräcklig grund för ansvarsgenombrott. Det fordras dessutom att aktieägaren begagnat sitt inflytande över bolaget på ett gentemot borgenärerna otillbörligt sätt. Huruvida det skett får bli att bedöma utifrån en helhets-syn, varvid orsakerna till underkapitaliseringen är av väsentlig betydelse. Om det bristande kapitalunderlaget inte låter sig förklaras av ekonomiska realiteter utan i stället visar sig bero på att en delägare i eget intresse förhindrat kapitalbildning i bolaget kan detta, enligt vad kommittén närmare utvecklar i betänkandet, ofta tas till intäkt för att borgenärernas intressen åsidosatts på ett otillbörligt sätt.

I betänkandet betonar kommittén att underkapitalisering av ett aktiebolag i sig inte är att betrakta som en otillbörlig faktor som bör föranleda ansvarsgenombrott. Det avgörande är i stället de bakomliggande förklaringarna till underkapitaliseringen. Sådana orsaker som oskickligt företagande, dåliga konjunkturer, svåra branchförhållanden eller oturliga affärshändelser är i regel inte skäl nog för att anse borgenärerna otillbörligt behandlade; allt sådant hör till affärlivets beständiga villkor och kan inträffa i företagsformer med eller utan personligt ansvar. När det däremot föreligger ett planmässigt handlande för att minimera det för borgenärerna i händelse av bolagets obestånd tillgängliga bolagskapitalet kan otillbörlighetskravet vara uppfyllt. Vad som därvid närmare besett gör handlandet otillbörligt kan sägas vara att verksamhetsformens grundförutsättningar rubbats genom ett avsiktligt och för bolaget skadligt undertryckande av dess kapitalbildning.

Den av kommittén föreslagna lagstadgade principen för vad som i sakligt hänseende bör fordras för att ansvarsgenombrott skall få ske har kommittén fått fram bland annat genom att studera och analysera ett stort antal verkliga och fiktiva fall, där ansvarsgenombrott har eller kunde ha ifrågasatts. Undersökningen omfattar inte bara frågan om vilka beteenden och andra faktorer som i en given situation bör medföra ansvar utan tar också i beaktande frågan i vad mån det är eller bör vara möjligt att utkräva ansvar enligt det så att säga ordinära borgenärsskyddsriktiga regelverket. En avsevärd del av betänkandet ägnas åt sådana undersökningar och åt fallrelaterade bedömningar av de föreslagna ansvarsgenombrottsreglernas räckvidd. Kommittén har funnit detta tillvägagångssätt ändamålsenligt och nödvändigt, ej minst med tanke på att tillämpningen av en generellt verkande lagregel om ansvarsgenombrott i högre grad än eljest måste bli beroende av lagens förarbeten.

Kommittén har funnit att den föreslagna ansvarsgenombrottsregeln kommer att kunna tillämpas i sådana situationer där det närmast är fråga om missbruk av aktiebolagsformen och där verksamheten bedrivits uteslutande på borgenärernas risk under det att det ordinära borgenärsskyddsriktiga regelsystemet samtidigt framstår som otillräckligt. Däremot skulle sådana fall där det inte helt saknats ambition att förse bolaget med ett eget ekonomiskt underlag falla vid sidan av tillämpningsområdet. Den genomförda analysen visar att den föreslagna ansvarsgenombrottsregeln får genomslagskraft i kvalificerade fall, samtidigt som verkningsfältet blir så begränsat att den generella giltigheten av principen om aktieägarnas frihet från personligt ansvar aldrig kommer i fara. Enligt kommitténs uppfattning innefattar regeln en rimlig avvägning mellan behovet av effektiva åtgärder mot illojal företagsamhet och risken för en uppluckring av aktiebolagslagens övergripande regel om personlig ansvarsfrihet.

Krav på orsakssamband

För att en aktieägare skall kunna dömas till ansvarsgenombrott måste det enligt kommitténs förslag kunna konstateras ett orsakssamband mellan aktieägarens agerande och bolagets oförmåga att betala sina skulder. Det

fordras alltså dels att aktieägaren begagnat sitt inflytande över bolaget på ett gentemot borgenärerna otillbörligt sätt, dels att aktieägarens betecende haft betydelse för uppkomsten av obestånd. Något krav på att aktieägaren skall ha utövat sitt inflytande i kraft av någon viss storlek på aktieinnehavet uppställs inte utan det avgörande är att han rent faktiskt haft sådant inflytande över verksamheten att hans agerande varit orsak till bolagets obestånd. Genom kravet på orsakssamband har kommittén velat åstadkomma bland annat att de aktieägare går fria som endast i ringa mån kunnat påverka beslutsprocessen i bolaget eller som förvärvat aktier i bolaget i kapitalplaceringssyfte men inte befattat sig med dess verksamhet.

Avtalsenliga förpliktelser

Innebörden av en dom på ansvarsgenombrott är enligt kommitténs lagförslag i huvudfallet att aktieägaren blir lika ansvarig som bolaget för alla skulder som bolaget själv inte förmår infria. Kommittén har emellertid funnit att om denna princip tilläts gälla oinskränkt även beträffande bolagets kontraktsmässiga förpliktelser, detta i vissa situationer skulle kunna leda till icke godtagbara resultat. Exempelvis skulle det vara föga rimligt om en person med hjälp av ansvarsgenombrott skulle få betalt av ägaren för sin kontraktsenliga fordran på bolaget om vederbörande redan vid kontraktstillfället var helt på det klara med att uppläggningsen av bolagets verksamhet var arrangerad på sådant sätt att utsikterna att få betalt av bolaget för fordringen var osäkra. Kommittén föreslår därför en särskild regel av innebörd att en delägare inte behöver svara för förpliktelser som uppkommit genom avtal med viss borgenär, om delägaren gjort vad som på honom skäligen ankommit för att upplysa borgenären om bolagets ekonomiska förhållanden.

Ansvar för annan än aktieägare

För kommittén har det stått klart att regler om ansvarsgenombrott måste ha sin huvudsakliga inriktning mot och sin väsentligaste betydelse för de personer som har ett ägarintresse i bolaget. Detta följer redan av ansvarsgenombrottets principiella karaktär av att innebära ett urkraftsättande av aktiebolagslagens generella regel om personlig ansvarsfrihet för bolagets delägare. Personer utanför aktieägarkretsen har i allmänhet också mindre att vinna på en borgenärsfientlig uppläggning av bolagets verksamhet än de som på grund av ägande har rätt att få del av bolagets vinst.

Kommittén har emellertid funnit att regler om ansvarsgenombrott som befattar sig enbart med frågan om just aktieägarnas ansvar skulle framstå som otillfredställande. I vissa fall skulle sådana regler helt förfela sitt mål. Problemet hör samman med det förhållandet att den verkliga makten över bolaget långt ifrån alltid ligger hos aktieägarna. En regel som undantagslöst utpekade dem som de ansvariga oberoende av vem som haft den reella bestämmanderätten skulle vara inkonsekvent och orättvis. I betänkandet utvecklar kommittén utförligt denna problematik och analyserar typiska

situationer där beslutanderätten har förskjutits från aktieägarna till andra personer.

En enligt kommitténs bedömning adekvat lösning på problemet är att låta ansvar på samma grunder som för aktieägarna få göras gällande mot den som haft ett bestämmande inflytande över bolagets verksamhet. En på så sätt gjord utvidgning av ansvarskretsen skulle i hög grad befrämja effektiviteten av en lagstiftning om ansvarsgenombrott. Den föreslagna utvidgningsregeln bör ändå inte kunna uppfattas som alltför långtgående, eftersom det för ansvar krävs både att vederbörande haft ett bestämmande inflytande och att han begagnat det inflytandet på ett gentemot bolagsborgenärerna otillbörligt sätt. Är ettdera av dessa båda villkor inte uppfyllt kan ansvarsgenombrott inte komma i fråga.

En konsekvens av den föreslagna utvidgningsregeln är att bestämmelserna om ansvarsgenombrott kan komma att tillämpas på dem som döljer ett aktieinnehav genom anlitande av bulvan. Detta uppfattar kommittén som mycket tillfredställande. En annan konsekvens är att det vid koncernbildningar går att utkräva ansvar för ett dotterbolags skulder ej endast av moderbolag utan även av moderbolagets ägare och av systerbolag inom koncernen. Regeln kan också få tillämpning på förhållandet mellan flera aktiebolag som ägs av en och samma fysiska person och utgör därigenom ett sätt att komma till rätta med missförhållanden inom sidoordnade koncerner. I bolagsgrupperingar med inslag av korsvist ägande kan det inträffa att aktierna till största delen ägs av bolagen själva. Utan utvidgningsregeln skulle det inte vara möjligt att vid behov rikta en ansvarsgenombrottsstalan mot personer inom den för bolagen gemensamma företagsledningen.

Den föreslagna regeln om utvidgning av den ansvariga personkretsen är avsedd att kunna tillämpas på envar som har ett bestämmande inflytande över ett bolags verksamhet. Om t.ex. en kreditgivare rent faktiskt tillvällt sig ett bestämmande inflytande över verksamheten och missbrukar sin maktposition på ett gentemot borgenärerna otillbörligt sätt kan ansvarsreglerna träffa också honom. Något hinder mot att på samma grunder döma en styrelseledamot eller en verkställande direktör till ansvar föreligger i princip inte. Detta kan synas anmärkningsvärt eftersom det i aktiebolagslagen redan finns en i stort sett tillfredställande reglering av bolagsfunktionärernas ansvar. Avgörande för möjligheterna att döma en sådan person till ansvar enligt den av kommittén föreslagna regeln är emellertid inte personens ställning som funktionär i bolagets ledning utan det förhållandet att det skett en faktisk förskjutning av bestämmanderätten från aktieägarna till bolagsfunktionären i fråga. Något verkligt motsatsförhållande eller konkurrens mellan å ena sidan reglerna om bolagsledningens ansvar och å andra sidan möjligheterna att tillämpa ansvarsgenombrottsreglerna på personer som ingår i ledningen föreligger därför inte. Det torde för övrigt komma att höra till de rena undantagsfallen att en befattningshavare i ledande ställning kan hållas ansvarig enligt ansvarsgenombrottsreglerna utan att han samtidigt har ett ägarintresse i bolaget.

Formella förutsättningar för ansvarsgenombrott

Frågan om ansvarsgenombrott saknar i princip intresse så länge som bolaget förmår att själv betala sina skulder. Om en talan om ansvarsgenombrott kunde väckas utan att bolagets betalningsoförmåga blivit klart dokumenterad, skulle obefogade rättsanspråk kunna väckas till skada inte bara för den som utsätts för anspråket utan även för bolaget självt. Vidare skulle enskilda borgenärer kunna förmå den betalningsansvarige till separatuppgörelser, som skulle innebära ett otillbörligt åsidosättande av övriga borgenärens intresse. Ej minst skulle en sådan ordning vara betänklig med avseende på leverantörer och andra som har svårt att bevaka sina intressen.

Enligt kommitténs mening talar starka sakliga skäl för att det som förutsättning för en talan om ansvarsgenombrott bör uppställas att bolaget har blivit försatt i konkurs. Talerätten bör primärt tillkomma konkursförvaltaren. Först om denne avstår från att föra talan bör denna möjlighet övergå till borgenärerna. Oavsett vem som för talan bör vad processen kan komma att inbringa fördelas bland borgenärerna enligt de vanliga företrädesreglerna. Lagfästandet av den nu angivna ordningen föreslås ske genom att konkurslagens regler beträffande talan om återvinning i konkurs ges motsvarande tillämpning.

Ändring i förmånsrättslagen

Kommittén har funnit att regler om ansvarsgenombrott bör kompletteras med bestämmelser som vid behov kan hindra den betalningsansvarige från att, om han tillika har ställning som borgenär i bolagets konkurs, konkurrera med övriga konkursborgenärer. Kommittén föreslår därför att en särskild regel införes i förmånsrättslagen av innebörd att den som förklarats betalningsskyldig på grund av ansvarsgenombrott kan få betalt för sin fordran först efter det att övriga borgenärer fått full betalning.

Förslag till vissa ändringar i aktiebolagslagen

Revisorers granskning av kontrollbalansräkning

Enligt 13 kap. 2 § ABL har ett aktiebolags styrelse skyldighet att ofördröjligen upprätta en särskild balansräkning — så kallad kontrollbalansräkning — så snart det finns skäl att anta att mer än halva aktiekapitalet förbrukats. Om denna skyldighet försummas blir styrelseledamöterna personligen ansvariga för bolagets därefter uppkommande förbindelser. Personligt ansvar kan i visst fall också inträda om styrelsen beslutar att fortsätta verksamheten trots att upprättad kontrollbalansräkning visar att mer än halva aktiekapitalet gått förlorat. Om kontrollbalansräkningen däremot skulle utvisa att minst halva aktiekapitalet finns i behåll får verksamheten drivas vidare utan att ytterligare åtgärder för att få till stånd likvidation av bolaget behöver vidtagas och utan att styrelseledamöterna riskerar att bli personligen ansvariga.

Den likvidationsavväjande och ansvarsbefriande verkan som lagen ger åt en kontrollbalansräkning, som visar att minst halva aktiekapitalet finns i behåll, kan utgöra en fröstelse för styrelsen att oriktigt värdera tillgångs- och skuldposter i kontrollbalansräkningen. Enligt vad kommittén erfart förekommer det också, framförallt i fåmansbolag, antedateringar och annat fusk vid upprättande av kontrollbalansräkning. För att komma till rätta med dessa oegentligheter föreslår kommittén att det i aktiebolagslagen inskrives att kontrollbalansräkningen måste vara granskad av revisor för att få beaktas när fråga uppkommer om personligt ansvar på grund av försummad likvidationsplikt.

Avsaknad av utmätningsbar egendom

Enligt vad kommittén inhämtat händer det ganska ofta att utmätning hos aktiebolag inte kan ske därför att bolaget saknar utmätningsbar egendom. Det är heller inte ovanligt att aktiebolaget härefter fortsätter sin verksamhet och blir föremål för upprepade utmätningsförsök utan att fördenskull träda i likvidation eller försättas i konkurs.

Det kan på goda grunder antagas att ett bolag som befunnits sakna utmätningsbar egendom i regel har förbrukat större delen av aktiekapitalet och därför rätteligen borde iakta bestämmelserna om tvångslikvidation. Som ett led i strävandena att göra likvidationsreglerna mera effektiva föreslår kommittén att ett resultatlöst utmätningsförsök hos ett aktiebolag alltid skall medföra skyldighet för bolagets styrelse att upprätta kontrollbalansräkning. Försummas det blir, i kommitténs lagförslag, styrelseledamöterna personligen ansvariga för bolagets uppkommande förbindelser enligt det regelsystem som redan finns i 13 kap. 2 § ABL.

Underlåtenhet att insända årsredovisning

Ett villkor för bedrivande av verksamhet i aktiebolagsform är att skyldigheten att insända årsredovisningshandlingar till patent- och registreringsverket fullgörs. När handlingarna ingivits blir de offentliga och därigenom tillgängliga för såväl det allmänna som för bolagets aktieägare, affärskontrahenter, arbetstagare och andra enskilda intressenter. Ej minst för bolagets borgenärer är det av största vikt att med ledning av aktuella årsredovisningshandlingar få tillfälle att bedöma bolagets ekonomiska ställning.

Det har emellertid visat sig att många bolag i strid mot aktiebolagslagens bestämmelser underlåter att ge in de ifrågakvarande handlingarna. Särskilt allvarligt är det om underlåtenheten beror på att bolagets finansiella ställning försämrats så mycket att bolaget vill undvika att borgenärerna får kännedom om saken.

Kommittén har funnit att de påtryckningsmedel som nuvarande lagstiftning anvisar i form av vitesföreläggande och tvångslikvidation inte är tillräckligt effektiva när det gäller att förmå bolagen att i rätt tid upprätta och insända årsredovisningen. Kommittén föreslår därför att reglerna kompletteras med en bestämmelse om att verkställande direktören och styrelseledamöterna skall kunna hållas personligen ansvariga för förpliktel-

scr som bolaget ådrar sig efter det att försummelsen att inge årsredovisningen varat under viss tid. En sådan regel bör få en icke obetydlig preventiv effekt. Vad gäller tidpunkten för inträdet av det personliga ansvaret föreslår kommittén att den bestäms till 15 månader efter räkenskapsårets utgång. Det innebär i praktiken att de ansvariga personerna i bolagsledningen under en tid av minst sex månader måste ha försummat sin skyldighet att inge handlingarna för att riskera att drabbas av personligt ansvar.

II Juridiska personer som delägare i handelsbolag

I handelsbolag svarar delägarna personligen för bolagets förpliktelser. Intet hindrar emellertid att delägarna utgöres av juridiska personer utan personligt ansvar. Detta kan synas i viss mån motsägelsefullt och innebära att den finansiella grunden för ett handelsbolags verksamhet kan vara mycket svag. Det har därför ifrågasatts om det bör vara tillåtet för exempelvis två aktiebolag att ensamma vara delägare i ett annat handelsbolag eller för ett aktiebolag att vara den ende fullt ansvarige bolagsmannen i ett kommanditbolag. Också skattemässiga skäl har föreburits för att inskränkningar bör göras i framförallt aktiebolags möjligheter att driva verksamhet i handelsbolags- och kommanditbolagsform.

Kommittén anser att det finns flera goda skäl för att inte inskränka rätten för juridiska personer att ingå som bolagsmän i handelsbolag. Först och främst finns det ett företagsmässigt betingat behov för juridiska personer att kunna samverka i handelsbolagsform med andra juridiska personer eller med fysiska personer. Hänsynen till borgenärernas intressen ger heller knappast anledning till en sådan inskränkning. Den verksamhet som en juridisk person bedriver i handelsbolagsform kan nämligen från borgenärernas synpunkt sett lika väl bedrivas av den juridiska personen själv och då utan annan säkerhet för borgenärerna än den juridiska personens eget kapitalunderlag. Ytterligare ett skäl är att kommitténs förslag till ansvars-*genombrottsregler*, om de genomföres, kommer att ge vissa möjligheter att komma till rätta med de mest flagranta fallen av otillbörliga förfaranden som kan drabba ett handelsbolags borgenärer då den ansvarige bolagsmannen utgöres av ett aktiebolag eller en ekonomisk förening.

De *skattemässiga skäl* som kan tänkas tala för en begränsning av juridiska personers rätt att ingå som delägare i handelsbolag har att göra med det förhållandet att ett handelsbolag inte är ett eget skattesubjekt utan att dess förmögenhet, vinster och förluster får fördelas mellan bolagsmännen i den ordning de själva överenskommer. De möjligheter till underskottsavdrag som därigenom uppkommer för bolagsmännen har, om någon av dem är en juridisk person, visat sig kunna utnyttjas på ett sätt som kan betecknas som missbruk.

I betänkandet *Staketmetod för beskattning av handelsbolag*, SOU 1986:44, har företagsskattekommittén lagt fram ett förslag vars huvudtanke är att handelsbolag skall bli eget skattesubjekt. Om förslaget genomföres kommer möjligheterna att missbruka handelsbolagsformen i skattef-

lyktssyfte att minska avsevärt. I så fall finns det inte heller från beskattningssynpunkt anledning att begränsa rätten för juridiska personer att vara delägare i handelsbolag. Skulle förslaget inte komma till genomförande kan det finnas andra skatterättsliga lösningar på problemet.

Enligt kommitténs uppfattning är problemen med juridiska personers delägarskap i handelsbolag nästan uteslutande av skatterättslig karaktär. Det är därför naturligt och riktigt att i första hand söka åstadkomma skatterättsligt präglade lösningar. Möjligheterna härtill kan långtifrån anses uttömda. Mot denna bakgrund anser kommittén att det för närvarande saknas anledning att ta upp den civilrättsligt inriktade frågan om begränsningar bör införas vad avser juridiska personers medverkan som delägare i handelsbolag.

III Åtgärder mot bulvanskap

Ekonomiskt ansvar för huvudmannen

Ett syfte med att anordna ett bulvanskap kan vara att huvudmannen vill undgå att ta det ekonomiska ansvaret för en viss rättshandling eller för förpliktelser som är förenade med en viss verksamhet. Omständigheterna kring ett bulvanskap med detta syfte kan ibland vara sådana att bulvanskapet bör betraktas som illojalt. Också från principiella utgångspunkter kan det te sig otillfredsställande att den som i realiteten avses skola dra fördel av ett rättsförhållande kan undandra sig det ekonomiska ansvaret genom anlitan av bulvan. Det är därför naturligt att frågan ställs om det genom lagstiftning om ansvar för huvudmannen går att komma till rätta med problemet.

Vid besvarandet av denna fråga måste det först göras klart att långt ifrån alla bulvanskap där syftet är att huvudmannen skall undgå gäldsansvar har rättsordningens ogillande. Sådana situationer är i själva verket vanligt förekommande i rättslivet, exempelvis i kommissionärsverksamhet, utan att det kan komma i fråga att annan än bulvanen skall bära det slutliga ansvaret. Det uppfattas inte som illojalt utan tvärtom som en naturlig sak att borgenären kan vända sig endast mot den han faktiskt trätt i förbindelse med och vars kreditvärdighet och ställning i övrigt han har haft tillfälle att pröva före handlingens genomförande.

Erfarenheten visar att utomordentligt stora svårigheter möter när det gäller att dra gränsen mellan illojala bulvanförhållanden där ett betalningsansvar för huvudmannen ter sig påkallat och andra situationer där borgenärerna bör hänvisas till att hålla sig till mellanmannen. Tidigare utredningar (eko-kommissionen och USS, när det gäller betalningsansvaret för skatter) får anses ha misslyckats med att finna en sådan från rättssäkerhetssynpunkt godtagbar gräns. Inte heller betalningsansvarskommittén har vid sina överväganden kunnat finna någon tillfredsställande lösning på problemet.

Vid ställningstagandet till *behovet* av en allmän regel om ekonomiskt ansvar för huvudmannen i bulvansituationer bör hänsyn tas till vissa

förändringar i rättsläget som kan väntas inträda inom den närmaste framtiden. Kommittén syftar dels på de ändrade reglerna om återvinning i konkurs, som träder i kraft den 1 januari 1988, dels på kommitténs förslag till lagbestämmelser om ansvarsgenombrott för aktiebolag och ekonomiska föreningar. Dessa lagändringar är ägnade att leda till att huvudmannen görs ansvarig för bulvansens förpliktelser i vissa praktiskt betydelsefulla situationer. Lagändringarna gör det mindre angeläget att söka genomföra en generell reglering av huvudmannens ansvar i bulvanförhållanden, med de mycket stora vanskligheter detta skulle innebära från rättssäkerhets-synpunkt.

Kommittén har inte mött några krav från det praktiska rättslivet om generella regler om ekonomiskt ansvar för huvudmannen i bulvanförhållanden. På *skatteansvarsområdet* finns däremot starkt grundade önskemål om skärpta regler till förhindrande av skatteflykt genom bulvankonstruktioner. Det är dock inte kommitténs uppgift att överväga förslag med särskild inriktning på detta område.

På nu angivna skäl har kommittén kommit till den uppfattningen att åtminstone i dagens läge inga nya regler bör införas rörande huvudmannens ekonomiska ansvar i bulvanförhållanden.

Åtgärder mot bulvanskap som syftar till att kringgå förvärhinder m.m.

Vid sidan om de bulvanskap som anordnas i syfte att huvudmannen skall undgå gäldsansvar står de bulvanfall där syftet är att kringgå förbud och hinder av olika slag. Det kan gälla fall där huvudmannen inte kan utverka myndighets tillstånd att själv få förvärva eller behålla viss egendom eller att få bedriva viss verksamhet. Hindret eller förbudet för huvudmannen kan lika väl vara uppställt direkt i lagstiftningen. Kringgåendefallen kan emellertid också avse situationer då huvudmannen anlitar en bulvan för att kringgå besittningsskyddsregler i hyresförhållanden eller för att komma ifrån förelägganden eller förpliktelser som är knutna till viss egendom.

På många rättsområden finns redan bestämmelser som avser att förhindra och beivra bulvanskap som är tillkomna i kringgåendesyfte. Bestämmelsernas inriktning varierar beroende på vad som inom det särskilda området befunnits ändamålsenligt, men gemensamt för dem är att de uppställer en konkret och klart iakttagbar situation som utgångspunkt för bedömningen. Reglerna kan, såsom i lagen om vissa bulvanförhållanden, vara inriktade på straff och på tvångsförsäljning av egendom. I andra fall kan reglerna vara så beskaffade att huvudmannen träffas av rättsverkningar som om han handlar i eget namn. Bulvanmotverkande regler av annat slag är de som innehåller krav på tillstånd som är så utformade att de är svåra att uppfylla för en bulvan.

Enligt kommitténs bedömning bör införandet av regler som generellt straffbelägger eller på annat sätt söker komma till rätta med begagnandet av bulvan i kringgåendesyfte inte tillrådas. Sådana regler skulle bli alltför oprecisa, eftersom de inte skulle kunna ta hänsyn till de speciella omständigheterna på varje särskilt rättsområde. Lagstiftning mot bulvanskap som anordnas i kringgåendesyfte måste därför även i framtiden angripas genom

särslagstiftning. Något påtagligt behov av att införa strängare regler på de områden där bulvaninriktade regler redan finns har kommittén inte kunnat iakttaga. På flera områden är dessa regler nyligen tillkomna eller reviderade, varvid bulvanproblematiken som naturligt är ägnats särskild uppmärksamhet. Huruvida bulvaninriktade regler behöver införas på nya områden är en fråga som bäst kan besvaras i samband med översyn av varje särskilt rättsområde i dess helhet. Kommittén finner inte anledning att lämna förslag till sådana regler.

Bevisvärigheter vid bulvanskap

Kännetecknande för ett bulvanskap är att det ligger i de agerandes, särskilt i huvudmannens intresse att dölja förhållandets verkliga karaktär och få det att framstå som om rättshandlingen företas av bulvanen för egen räkning. Det ligger därför i sakens natur att det kan vara svårt att bevisa att ett bulvanskap föreligger.

Nu angivna förhållande kan utgöra ett problem i sådana situationer då bulvanskapet betjänar ett illojalt syfte. Kommittén har emellertid kommit till slutsatsen att detta problem inte går att lösa skilt från det sakliga innehållet i och det bakomliggande syftet med bestämmelserna om bulvanskap i varje särskilt fall. Enligt kommitténs uppfattning skulle det vara en förfelad åtgärd att införa regler som med generell verkan gav anvisningar om vilken bevisning som krävs för att ett bulvanskap skall anses föreligga eller hur bevisbördan skall fördelas mellan den som påstår att ett bulvanskap föreligger och den utpekade huvudmannen. Kommittén avråder därför från tillskapandet av lagförslag med denna inriktning.

1. Förslag till

Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

Härigenom föreskrivs i fråga om aktiebolagslagen (1975:1385)

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 1 kap. 1 a §, av nedan angivna lydelse,

dels att 11 kap. 3 § och 13 kap. 2 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap

1 a §

Kan ett aktiebolag inte uppfylla sina förpliktelser mot borgenärerna och beror detta på att en delägare begagnat sitt inflytande över bolaget på ett gentemot borgenärerna otillbörligt sätt, svarar delägaren solidriskiskt med bolaget för vad som brister. Ansvar inträder dock inte i annat fall än då blagets ekonomiska underlag varit uppenbart otillräckligt i förhållande till verksamhetens art och omfattning samt till förutsebara risker. För förpliktelser på grund av avtal med viss borgenär inträder ej ansvar för delägare, som gjort vad som på honom skäligen ankommit för att upplysa borgenären om bolagets ekonomiska förhållanden.

Den som utan att vara delägare har ett bestämmande inflytande över bolagets verksamhet är ansvarig enligt de grunder som anges i första stycket.

I fråga om rätt att påkalla betalningsansvar enligt vad nu är sagt och om väckande av talan härom tillämpas bestämmelserna i 4 kap. 19 och 20 §§ konkurslagen (1887:672).

11 kap.

3 §

Minst en månad före ordinarie bolagsstämma skall årsredovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret avlämnas till revisorerna.

Senast en månad efter det resultaträkningen och balansräkningen blivit fastställda, skall avskrift av årsredovisning och revisionsberättelse insändas till registreringsmyndigheten. På avskriften av årsredovisningen skall styrelseledamot eller verkställande direktör teckna bevis om att resultaträkning och balansräkning fastställts med uppgift om fastställledagen. Bevi-

set skall även innehålla uppgift om bolagsstämmans beslut beträffande bolagets vinst eller förlust.

Om avskrift av årsredovisning och revisionsberättelse inte, på sätt sägs i andra stycket, insänts inom femton månader efter räkenskapsårets utgång svarar verkställande direktören och styrelseledamöterna solidariskt för bolagets uppkommande förpliktelser. Ansaret gäller inte för förpliktelser som uppkommer efter det att handlingarna insänts.

13 kap.

2 §

Det åligger styrelsen att ofördröjligen upprätta en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Visar balansräkningen att så är fallet, skall styrelsen snarast möjligt till bolagsstämma hänskjuta fråga om bolaget skall träda i likvidation. Godkänns ej på bolagsstämma inom åtta månader efter hänskjutandet balansräkning avseende ställningen vid tiden för stämman som utvisar att det egna kapitalet uppgår till det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen, om ej bolagsstämman beslutar att bolaget skall träda i likvidation, hos rätten ansöka att bolaget försätts i likvidation. Sådan ansökan kan även göras av styrelseledamot, verkställande direktör, revisor eller aktieägare.

Det åligger styrelsen att ofördröjligen upprätta och låta revisorerna granska en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. *Samma skyldighet inträder om bolaget vid utmätning befinnes sakna utmätningsbara tillgångar.* Visar balansräkningen att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet skall styrelsen snarast möjligt till bolagsstämma hänskjuta fråga om bolaget skall träda i likvidation. Godkänns ej på bolagsstämma inom åtta månader efter hänskjutandet *en av revisorerna granskad* balansräkning avseende ställningen vid tiden för stämman som utvisar att det egna kapitalet uppgår till det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen, om ej bolagsstämman beslutar att bolaget skall träda i likvidation, hos rätten ansöka att bolaget försätts i likvidation. Sådan ansökan kan även göras av styrelseledamot, verkställande direktör, revisor eller aktieägare.

Görs ansökan enligt första stycket, förordnar rätten att bolaget skall träda i likvidation, om det ej under ärendets handläggning i tingsrätten styrks att balansräkning utvisande att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagsstämma.

Vid beräkningen av det egna kapitalets storlek skall inom linjen tilläggas en post utvisande den ökning av tillgångarnas sammanlagda värde som skulle följa, om de redovisades till försäljningsvärdet med avdrag för försäljningskostnaderna. Beträffande sådana anläggningstillgångar som undergår fortlöpande värdeminskning gäller dock att de tas upp till an-

skallningsvärdet minskat med erforderliga avskrivningar och nedskrivningar, om därigenom erhålls ett högre värde. Vidare skall vid beräkningen hänsyn inte tas till skuld på grund av statligt stöd för vilket återbetalningsskyldigheten är beroende av bolagets ekonomiska ställning, om stödet – för det fall att bolaget försätts i konkurs eller träder i likvidation – skall återbetalas först sedan övriga skulder till fullo betalats.

Underlåter styrelseledamöterna att fullgöra vad som åligger dem enligt första stycket, svarar de och andra som med vetskap härom handlar på bolagets vägnar solidariskt för bolagets uppkommande förbindelser. Sådant ansvar inträder även för aktieägare som, när likvidationsplikt föreligger enligt första stycket *tredje* mening, med vetskap härom deltar i beslut att fortsätta bolagets verksamhet. Den ansvarighet som det nu är fråga om gäller dock ej för förbindelser som uppkommer sedan likvidationsfrågan hänskjutits till rättens prövning eller sedan en balansräkning, som utvisar att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet, blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagsstämman.

Underlåter styrelseledamöterna att fullgöra vad som åligger dem enligt första stycket, svarar de och andra som med vetskap härom handlar på bolagets vägnar solidariskt för bolagets uppkommande förbindelser. Sådant ansvar inträder även för aktieägare som, när likvidationsplikt föreligger enligt första stycket *fjärde* mening, med vetskap härom deltar i beslut att fortsätta bolagets verksamhet. Den ansvarighet som det nu är fråga om gäller dock ej för förbindelser som uppkommer sedan likvidationsfrågan hänskjuts till rättens prövning eller sedan en balansräkning, som utvisar att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet, blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagsstämman.

Denna lag träder i kraft den

Härigenom föreskrivs att lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall införas en ny paragraf, 1 kap. 3 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 a §

Kan en ekonomisk förening inte uppfylla inte uppfylla sina förpliktelser mot borgenärerna och beror detta på att en föreningsmedlem begagnat sitt inflytande över föreningen på ett gentemot borgenärerna otillbörligt sätt, svarar medlemmen solidariskt med föreningen för vad som brister. Ansvar inträder dock inte i annat fall än då föreningens ekonomiska underlag varit uppenbart otillräckligt i förhållande till verksamhetens art och omfattning samt till förusebara risker. För förpliktelser på grund av avtal med viss borgenär inträder ej ansvar för medlem, som gjort vad som på honom skäligen ankommit för att upplysa borgenären om föreningens ekonomiska förhållanden.

Den som utan att vara medlem har ett bestämmande inflytande över föreningens verksamhet är ansvarig enligt de grunder som anges i första stycket.

I fråga om rätt att påkalla betalningsansvar enligt vad nu är sagt och om väckande av talan härom tillämpas bestämmelserna i 4 kap. 19 och 20 §§ konkurslagen (1987:672).

Denna lag träder i kraft den

3. Förslag till

Lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)

Härigenom föreskrivs att i förmånsrättslagen (1970: 979) skall införas en ny paragraf, 20 §, av nedan angivna lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §

Om gäldenären är ett aktiebolag eller en ekonomisk förening går fordran från den, som enligt 1 kap. 1 a § aktiebolagslagen (1975: 1385) eller 1 kap. 3 a § lagen (1975: 667) om ekonomiska föreningar ålagts betalningsansvar för bolagets eller föreningens förpliktelser, efter andra fordringar.

Denna lag träder i kraft den

Anmodade att avge yttrande

1. Hovrätten för Nedre Norrland
2. Stockholms tingsrätt
3. Kammarrätten i Göteborg
4. Riksåklagaren
5. Rikspolisstyrelsen
6. Brottsförebyggande rådet
7. Kommerskollegium
8. Riksskatteverket
9. Kronofogdemyndigheten i Huddinge
10. Juridiska fakulteten vid Lunds universitet
11. Statens industriverk
12. Patent- och registreringsverket
13. Kommisionslagskommittén (Ju 1978:10)
14. 1980 års företagsskattekommitté (B 1979:13)

Beretts tillfälle avge yttrande

15. Sveriges Advokatsamfund
16. Sveriges Ackordscentral
17. Landsorganisationen i Sverige
18. Tjänstemännens centralorganisation
19. Centralorganisationen SACO/SR
20. Svenska arbetsgivareföreningen
21. Post- och Kreditbanken
22. Svenska Bankföreningen
23. Svenska sparbanksföreningen
24. Sveriges Föreningsbankers Förbund
25. Svenska handelskammarförbundet
26. Sveriges Industriförbund
27. Sveriges Köpmannaförbund
28. Företagareförbundet
29. Småföretagens riksorganisation
30. Byggnadsentreprenörerna
31. Sverigers Grossistförbund
32. Svensk Industriförening
33. Sveriges Hotell- och Restaurangförbund
34. Svenska åkeriförbundet
35. Kooperativa förbundet
36. Lantbrukarnas Riksförbund
37. Föreningen Auktoriserade Revisorer FAR
38. Svenska Revisorsamfundet SRS
39. Föreningen Ekonomer inom exekutionsväsendet
40. Föreningen Sveriges kronofogdar
41. Föreningen Sveriges taxeringsrevisorer

42. Sveriges aktiesparares riksförbund
43. Stockholms handelskammare
44. Föreningen Sveriges uppbördschefer
45. Sveriges Redovisningskonsulters Förbund
46. Svenska Inkassoföreningen

Prop. 1990/91:198
Bilaga 3

1. Förslag till

Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385)

Härigenom föreskrivs i fråga om aktiebolagslagen (1975:1385)¹

dels att 11 kap. 3 § och 13 kap. 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 1 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 a §

Kan ett aktiebolag inte uppfylla sina förpliktelser mot borgenärerna och beror detta på att en delägare har begagnat sitt inflytande över bolaget på ett gentemot borgenärerna otillbörligt sätt, svarar delägaren solidariskt med bolaget för vad som brister. Ansvar inträder dock inte i annat fall än då bolagets ekonomiska underlag har varit uppenbart otillräckligt i förhållande till verksamhetens art och omfattning samt till förutsebara risker. För förpliktelser på grund av avtal med viss borgenär inträder ej ansvar för delägare, om denne har gjort vad som på honom skäligen ankommitt för att upplysa borgenären om bolagets ekonomiska förhållanden eller om borgenären ändå har känt till dessa förhållanden.

Den som utan att vara delägare har ett bestämmande inflytande över bolagets verksamhet är ansvarig enligt de grunder som anges i första stycket.

I fråga om rätt att påkalla betalningsansvar enligt första och andra styckena och om väckande av talan härom tillämpas bestämmelserna i 4 kap. 19 och 20 §§ konkurslagen (1987:672).

11 kap.

3 §

Minst en månad före ordinarie bolagsstämma skall årsredovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret avlämnas till revisorerna.

Senast en månad efter det resultaträkningen och balansräkningen blivit

¹ Lagen omtryckt 1982:739.

fastställda, skall avskrift av årsredovisning och revisionsberättelse insändas till registreringsmyndigheten. På avskriften av årsredovisningen skall styrelseledamot eller verkställande direktör teckna bevis om att resultaträkning och balansräkning fastställts med uppgift om fastställledagen. Beviset skall även innehålla uppgift om bolagstämman beslut beträffande bolagets vinst eller förlust.

Om avskrift av årsredovisning och revisionsberättelse inte, på sätt som anges i andra stycket, har insänts inom femton månader efter räkenskapsårets utgång, svarar styrelseledamöterna och verkställande direktören solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget. En styrelseledamot eller verkställande direktör undgår dock ansvar, om han visar att underlåtenheten att insända årsredovisning och revisionsberättelse inte beror på försummelse av honom. Ansvar inträder inte för förpliktelser som uppkommer efter det att handlingarna har kommit in till registreringsmyndigheten.

13 kap.

2 §²

Det åligger styrelsen att ofördröjligen upprätta en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Visar balansräkningen att så är fallet, skall styrelsen snarast möjligt till bolagsstämman hänskjuta fråga om bolaget skall träda i likvidation. Godkänns ej på bolagsstämman inom åtta månader efter hänskjutandet balansräkning avseende ställningen vid tiden för stämman som utvisar att det egna kapitalet uppgår till det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen, om ej bolagsstämman beslutar att bolaget skall träda i likvidation, hos rätten ansöka att bolaget försätts i likvidation. Sådan ansökan kan även göras av styrelseledamot, verkställande direktör, revisor eller aktieägare.

Det åligger styrelsen att ofördröjligen upprätta och låta revisorerna granska en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. *Samma skyldighet inträder om bolaget vid verkställighet enligt 4 kap. utökningsbalken befunnits sakna utmätningsbara tillgångar.* Visar balansräkningen att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen snarast möjligt till bolagsstämman hänskjuta fråga om bolaget skall träda i likvidation. Godkänns ej på bolagsstämman inom åtta månader efter hänskjutandet *en av revisorerna granskad* balansräkning avseende ställningen vid tiden för stämman som utvisar att det egna kapitalet uppgår till det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen, om ej bolagsstämman beslutar att bolaget

² Senaste lydelse 1987:1246.

skall träda i likvidation, hos rätten ansöka att bolaget försätts i likvidation. Sådan ansökan kan även göras av styrelseledamot, verkställande direktör, revisor eller aktieägare.

Görs ansökan enligt första stycket, förordnar rätten att bolaget skall träda i likvidation, om det ej under ärendets handläggning i tingsrätten stycks att balansräkning utvisande att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagsstämma.

Vid beräkning av det egna kapitalets storlek skall inom linjen tilläggas en post utvisande den ökning av tillgångarnas sammanlagda värde som skulle följa, om de redovisades till försäljningsvärdet med avdrag för försäljningskostnaderna. Beträffande sådana anläggningstillgångar som undergår fortlöpande värdeminskning gäller dock att de tas upp till anskaffningsvärdet minskat med erforderliga avskrivningar och nedskrivningar, om därigenom erhålls ett högre värde. Vidare skall vid beräkningen hänsyn inte tas till skuld på grund av statligt stöd för vilket återbetalningsskyldigheten är beroende av bolagets ekonomiska ställning, om stödet — för det fall att bolaget försätts i konkurs eller träder i likvidation — skall återbetalas först sedan övriga skulder till fullo betalats.

Om styrelseledamöterna underlåter att fullgöra vad som åligger dem enligt första stycket, svarar de och andra som med vetskap om denna underlåtenhet handlar på bolagets vägnar solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget. En styrelseledamot undgår dock ansvar, om han visar att underlåtenheten inte beror på försummelse av honom. Solidariskt ansvar för de förpliktelser som uppkommer för bolaget inträder även för aktieägare som, när likvidationsplikt föreligger enligt första stycket *tredje* meningen, med vetskap om likvidationsplikten deltar i beslut att fortsätta bolagets verksamhet. Ansvarighet enligt detta stycke gäller dock inte för förpliktelser som uppkommer sedan likvidationsfrågan har hänskjutits till rättens prövning eller sedan en balansräkning, som utvisat att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet, blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagsstämma.

Om styrelseledamöterna underlåter att fullgöra vad som åligger dem enligt första stycket, svarar de och andra som med vetskap om denna underlåtenhet handlar på bolagets vägnar solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget. En styrelseledamot undgår dock ansvar, om han visar att underlåtenheten inte beror på försummelse av honom. Solidariskt ansvar för de förpliktelser som uppkommer för bolaget inträder även för aktieägare som, när likvidationsplikt föreligger enligt första stycket *fjärde* meningen, med vetskap om likvidationsplikten deltar i beslut att fortsätta bolagets verksamhet. Ansvarighet enligt detta stycke gäller dock inte för förpliktelser som uppkommer sedan likvidationsfrågan har hänskjutits till rättens prövning eller sedan en balansräkning, som utvisar att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet, blivit granskad av revisorerna och godkänd av bolagsstämma.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1987: 667) om ekonomiska föreningar

Prop. 1990/91: 198
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall införas en ny paragraf, 1 kap. 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 a §

Kan en ekonomisk förening inte uppfylla sina förpliktelser mot borgenärerna och beror detta på att en föreningsmedlem har begagnat sitt inflytande över föreningen på ett gentemot borgenärerna otillbörligt sätt, svarar medlemmen solidariskt med föreningen för vad som brister. Ansvar inträder dock inte i annat fall än då föreningens ekonomiska underlag har varit uppenbart otillräckligt i förhållande till verksamhetens art och omfattning samt till förutsebara risker. För förpliktelser på grund av avtal med viss borgenär inträder ej ansvar för medlem som gjort vad som på honom skäligen ankommit för att upplysa borgenären om föreningens ekonomiska förhållanden eller om borgenären ändå har känt till dessa förhållanden.

Den som utan att vara medlem har ett bestämmande inflytande över föreningens verksamhet är ansvarig enligt de grunder som anges i första stycket.

I fråga om rätt att påkalla betalningsansvar enligt första och andra styckena och om väckande av talan härom tillämpas bestämmelserna i 4 kap. 19 och 20 §§ konkurslagen (1987: 672).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

3 Förslag till

Prop. 1990/91:198

Lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979)

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att det i förmånsrättslagen (1970:979)¹ skall införas en ny paragraf, 19 §, och närmast före den en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Särskilda bestämmelser om vissa fordringar

19 §

Om gäldenären är ett aktiebolag eller en ekonomisk förening, går fordran från den som enligt 1 kap. 1 a § aktiebolagslagen (1975:1385) eller 1 kap. 3 a § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar ålagts betalningsansvar för bolagets eller föreningens förpliktelser efter andra fordringar.

Om ett sådant betalningsansvar som avses i första stycket inte omfattar en viss borgenärs fordran, har den borgenären inte rätt till betalning ur egendom som på grund av betalningsansvaret tillförs konkursboet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

¹Lagen omtryckt 1975:1248.

4. Förslag till

Lag om ändring i konkurslagen (1987:672)

Prop. 1990/91:198

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 3 § konkurslagen (1987:672) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

3 §

Till ett konkursbo räknas, i den mån inte något annat följer av 2 §, all egendom som tillhörde gäldenären när konkursbeslutet meddelades eller tillfaller honom under konkursen och som är sådan att den kan utmätas.

Till konkursboet räknas även den egendom som kan tillföras boet genom återvinning enligt 4 kap.

Till konkursboet räknas även den egendom som kan tillföras boet genom återvinning enligt 4 kap. *denna lag eller på grund av ansvars- genombrott enligt 1 kap. 1 a § aktiebolagslagen (1975:1385) eller 1 kap. 3 a § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1991-05-17

Närvarande: f.d. regeringsrådet Eskil Hellner, justitierådet Fredrik Sterzel, regeringsrådet Björn Sjöberg.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 25 april 1991 har regeringen på hemställan av statsrådet Laila Freivalds beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385),
2. lag om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar,
3. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:971),
4. lag om ändring i konkurslagen (1987:672).

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Annika Lundius.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

I remissen föreslås att delägare i aktiebolag och ekonomiska föreningar skall kunna bli solidariskt ansvariga med bolaget resp. föreningen för dess skulder i vissa situationer. Detsamma skall gälla andra som har ett bestämmande inflytande över verksamheten. Ett sådant ansvarsgenombrott skall dock endast komma i fråga under speciella förhållanden. Syftet anges vara att kodifiera rättspraxis.

Förslaget har varit kontroversiellt både i kommittéarbetet och vid remissbehandlingen. Ställningstagandena har nästan genomgående följt parti- och intressegränser. Förslaget har mestadels avvisats av företrädare för näringslivet – även av dem som företrätt kreditgivare – men har biträtts av arbetstagarorganisationer och av myndigheter som har uppgifter i arbetet mot ekonomisk brottslighet. Övriga remissinstanser synes i stort sett lika fördelade. Hovrätten för Nedre Norrland och Sveriges Advokatsamfund avstyrker medan Kammarrätten i Göteborg och Stockholms tingsrätt tillstyrker, Kommerskollegium och juridiska fakultetsnämnden i Lund tillstyrker medan Statens industriverk och Patent- och registreringsverket avstyrker osv. Det remitterade förslaget överensstämmer i stort sett med kommittémajoritetens.

Allmänt kan anmärkas att förslaget är principiellt djupgående genom att det bryter huvudprincipen om delägars personliga ansvarsfrihet, men att det i praktiken riktar sig mot företeelser som ingen lär vilja försvara. Det markeras kraftigt i remissen att ansvarsgenombrott skall vara en undantagsföreteelse och endast aktualiseras i sådana kvalificerade fall där rättspraxis sedan länge gjort undantag från huvudregeln. Detta syfte avses bli tillgodosett bl.a. genom att det alltid skall förutsättas otillbörligt handlande gentemot borgenärerna av den som skall bli ansvarig och att det skall vara kausalitet mellan detta handlande och företagets obestånd. Fråga om ansvarsgenombrott skall vidare endast få väckas i konkurs.

Mot denna bakgrund kan det sägas vara något förvånande att förslaget har väckt så påtagliga motsättningar enligt så klara huvudlinjer. Det antyder att synpunkter av politisk art har spelat in. Att lagrådsgranskningen inriktas på mera principiellt juridiska överväganden är i detta fall

särskilt motiverat av den begränsade praktiska betydelse som förslaget avses få.

En väsentlig utgångspunkt måste vara att förslaget gäller undantag från den grundläggande associationsrättsliga principen att delägare ej ansvarar personligen i aktiebolag och ekonomiska föreningar. Denna princip är själva grunden för dessa associationsformer och är avgörande för deras funktion i näringslivet. Den bör inte frångås annat än om verkligt goda skäl föreligger.

Lagrådet har fäst sig vid att en av de vanligaste invändningarna i remissyttrandena är att det inte föreligger något egentligt behov av en lagstiftningsåtgärd. Den uppfattningen vinner stöd av att motiveringarna i remissen så klart tonar ned förslagens praktiska betydelse.

Att lagstiftningsbehovet är begränsat är bl.a. en följd av att, som redan nämnts, ansvarsfrihetsprincipen redan för länge sedan har brutits igenom i rättspraxis. Det är emellertid som regel av värde att söka kodificera rättspraxis på känsliga områden, inte minst på sådana som har principiell betydelse. Önskemål härom har också förts fram i en rad remissyttranden.

Detta leder till att den föreslagna lagtextens utformning får stor betydelse. Frågan är om den åstadkommer bättre klarhet och därmed ökad rättssäkerhet eller om det tvärtom finns fog för att, som hävdats i åtskilliga remissyttranden, se risker från rättssäkerhetssynpunkt.

Av de rättsfall som har redovisats i utredningsbetänkandet för att belysa praxis avser huvuddelen den situationen, att från en som helhet livskraftig näringsverksamhet har skilts ut en sektor eller aktivitet, vilken lagts i ett särskilt företag, t.ex. ett dotterbolag. Detta har dock inte försetts med erforderligt riskkapital eller garantier för att kunna på ett affärsmässigt sätt driva sin del av verksamheten. När företaget sedan ådragit sig omfattande oförutsedda betalningsförpliktelser, som det inte kunnat infria, har frågan om den eller de bakomvarande huvudmännens ekonomiska ansvar kommit upp. Det är således en mycket speciell situation, och det är inte ens så att det genomgående framgår av rättsfallen att arrangemanget tillkommit i syfte att undgå ansvar gentemot verksamhetens borgenärer. Motivet kan i stället ha varit organisatoriskt eller liknande. Denna situation präglar också de centrala svenska rättsfallen.

Lagrådsremissen behandlar emellertid frågan om ansvarsgenombrott över ett betydligt vidare fält. För en sådan vidgning blir bakgrunden i form av rättspraxis betydligt tunnare, i praktiken så tunn att den inte ger någon vägledning. Lagförslaget kan således inte betraktas om en kodifiering av rättspraxis.

Remissen avvisar liksom utredningsbetänkandet en lösning som innebär att i lagstiftningen preciseras ett antal specifika förfaranden som kan medföra ansvarsgenombrott. I stället väljs en generell utformning, där rekvisiten är dels att en delägare eller annan har begagnat sitt inflytande på ett otillbörligt sätt, dels att bolagets ekonomiska underlag har varit uppenbart otillräckligt i förhållande till verksamhetens art och omfattning samt förutsebara risker.

Det går inte att komma ifrån att förslagens innebörd i realiteten kommer att bestämmas av hur man tolkar ord som otillbörligt och uppenbart. Något

”otillbörligt” skall ha förekommit och det ekonomiska underlaget skall ha varit ”uppenbart” otillräckligt.

Rekvisitet otillbörligt är mindre lyckat i detta sammanhang. Det har en stark värdeledning och knyter nära an till personliga åsikter i allmänt samhällseliga angelägenheter. Här måste det också relateras till handelsbruk och den allmänna etiska atmosfären inom den näringslivssektor som är aktuell. Det passar därför mindre väl som avgörande kriterium i en lagregel om undantag från en associationsrättslig grundprincip.

Inte heller ordet uppenbart är lämpligt i detta sammanhang. Det skall alltid krävas konkurs, dvs. det skall alltid vara konstaterat att företaget faktiskt har varit underkapitaliserat. Det blir en domstols uppgift att på grundval av en efterhandskonstruktion avgöra om nämnda förhållande var ”uppenbart” för handen redan före konkursen. Det lär i praktiken bli svårt att göra en sådan bedömning opåverkad av vetenskapen om slutresultatet.

Bägge rekvisiten är således mycket allmänt hållna och har utpräglad karaktär av värdeomdömen. Beträffande rekvisitet uppenbart otillräckligt ekonomiskt underlag (underkapitalisering) måste också framhållas att underkapitalisering – i bemärkelsen begränsning av kapitalinsatsen just med hänsyn till risken att kapitalbehoven kan visa sig större – kan sägas vara kärnan i de nu aktuella associationsformerna, vilket utgör en komplikation vid prövningen av det angivna rekvisitet för ansvargenombrott. Det bör också hållas i minnet att, som anförts av Statens industriverk, bedömningen av om ett företag har tillräckligt kapital kan växla snabbt, exempelvis om företaget kommer in i en expansionsfas till följd av att det utvecklat en produkt som röner stor efterfrågan.

Vad gäller rekvisitet att någon har begagnat sitt inflytande på ett otillbörligt sätt förutsätter den föreslagna lagtexten att ett samband föreligger mellan detta handlande och underkapitaliseringen, men beskaffenheten av detta samband framgår inte närmare. I motiven talas om ”planmässigt” handlande, vilket kan tyda på att otillbörlighetsrekvisitet egentligen avser själva underkapitaliseringen.

Under alla förhållanden måste konstateras, att både otillbörlighetsrekvisitet och underkapitaliseringsrekvisitet ger utrymme för vitt skilda tolkningar alltefter tolkarens allmänna attityd till näringslivets seder och villkor. Motiven för lagförslaget förmår inte heller ge klara direktiv för tolkningen. Tvärtom framhålls i remissen att rekvisiten måste få sitt innehåll i rättstillämpningen.

Lagrådet har förståelse för strävandena att genom lagstiftning, framför allt i preventivt syfte, göra företagens ansvarigenombrott mera synliga än den hittills blivit i rättspraxis. För att lagstiftningen skall få en preventiv effekt krävs emellertid att den enskilde företagaren eller hans juridiska rådgivare kan göra en någorlunda konkret förhandsbedömning; de måste kunna förutse hur en tänkt uppläggning av ett företag eller en planerad disposition i verksamheten kommer att uppfattas, om frågan om ansvarigenombrott senare skulle aktualiseras. Med hänsyn till den vaga utformning som rekvisiten fått i lagrådsremissen framstår det som tvivelaktigt att lagstiftningen kan få någon beaktansvärd preventiv effekt. Snarare förefaller det finnas en risk att lagstiftningen, som den utformats i remissen,

endast inför ett nytt osäkerhetsmoment i all näringsverksamhet som sker i aktiebolagsform, genom att principen om ansvarets begränsning till det satsade aktiekapitalet kan genombrytas i efterhand på otillräckligt preciserade grunder.

En samlad bedömning av de omständigheter som har redovisats här synes leda till att det remitterade förslaget om ansvarsgenombrott inte bör genomföras i föreliggande skick. Huruvida någon från rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande lösning kan åstadkommas är osäkert. I vart fall bör emellertid enligt lagrådets mening ett införande av regler om ansvarsgenombrott föregås av fördjupad utredning om vilka företeelser som bör träffas av lagregler och hur rekvisiten för ansvarsgenombrott bör utformas. Lagrådet noterar att en översyn av aktiebolagslagen redan är igångsatt.

De lagändringar som i remissen föreslås i fråga om kontrollbalansräkning och personligt ansvar vid försummelse att inge årsredovisning för aktiebolag föranleder ingen erinran från lagrådets sida.

Innehållsförteckning

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 6 juni 1991	5
1 Inledning	5
2 Allmän motivering	5
2.1 Allmänna överväganden	5
2.2 Revisorsgranskning av kontrollbalansräkning	8
2.3 Skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning efter resultatlöst utmätningförsök	9
2.4 Skärpta regler beträffande underlåtenhet att inge årsredovisning	10
2.5 Juridiska personer som delägare i handelsbolag	11
2.6 Åtgärder mot bulvanskap	12
2.7 Ikraftträdande m. m.	13
3 Upprättade lagförslag	13
4 Specialmotivering	14
5 Hemställan	17
6 Beslut	17
Bilaga 1 Sammanfattning	18
Bilaga 2 Kommitténs lagförslag	29
Bilaga 3 Förteckning över remissinstanserna	34
Bilaga 4 Lagrådsremissens lagförslag	36
Bilaga 5 Lagrådets yttrande	42